

Sacrilegi, represàlies i revenges

Miquel Izard (Universitat de Barcelona)

Resum /Resumen/ Abstract

Aquest article far una valoració sobre el tractament que s'ha vingut fent de les víctimes i represaliats de la Guerra Civil espanyola

Este artículo faro una valoración sobre el tratamiento que se ha venido haciendo de las víctimas y represaliados de la Guerra Civil española

This article about treatment ratings are a beacon that has been done to the victims of reprisals and the Spanish Civil War

Paraules clau /Palabras clave /Key Words

Història Sagrada, Memòria Històrica, Església catalana

Historia Sagrada, Memoria Histórica, Iglesia catalana

Sacred History, Historical Memory, Catalan Church

L'agressió a Amèrica, del 1492 ençà, és vista per uns com una gesta patriòtica, per altres fou una atrocitat. A alguna revolució, anglesa, francesa, mexicana o russa, també hi hagué homicidis però aquests no són l'eix generatiu de les cròniques. La guerra dita de la Independència implicà uns 50 000 morts, si fa no fa els de la guerra del 36 però la població ja s'havia triplicat. En aquesta s'assassinaren 8.352 persones -més de cap hauria estat massa- i 2.437, el 30%, eren eclesiàstics, percentatge imposant que ha provocat una llarga sèrie de falòrnies, mentides i exageracions.

En primer lloc vull recordar que malgrat el llast de la que anomeno Història Sagrada, catalana o hispànica, l'Espanya dels anys '20 era més semblant al Mèxic del Porfiriato que a d'altres estats europeus: feixuc pes de l'agricultura i, malgrat això, fam per una gran majoria; tracte patit per tants pagesos o minaires –i no sols a Andalusia– comparable al que sofrien els de Morelos o els de la mina Santa Rosalia, Baja California, de la mateixa societat anglesa propietària de Rio Tinto; repressió prepotent de policies, militars o clergues; esperpèntiques baluernes jurídiques o parlamentàries. En breu, Espanya, un anacronisme polític, social i cultural quan el món trontollava per les seqüeles de la crisi del 29, així el recurs al feixisme o a l'estalinisme, patí els danys i perjudicis del desacatament de la trepa d'immobilistes de sempre.

Potser ni val la pena esmentar els fàmuls del nacionalcatolicisme, el carlista Alcalá, el capellà falangista Martín Rubio o impostors com Moa i Vidal. El primer té errades fins i tot extravagants, a un requetè que patí presó i camps de treball, li detectaren el 1939 “gran falta de avitaminosis”, o durant la guerra els catalans passaren “hambre” i “falta de alimentos”; i no quadra referint la intervenció del seus en un mateix llibre, si afirma primer:

123

No lucharon por sus vidas por varios motivos./ La [sic] principal es la gran religiosidad de nuestros mártires [...] no habían hecho nada [...] durante los primeros meses [...] cualquier sospechoso de ser católico, tradicionalista o de otra confesión política era pasado por las armas inmediatamente”, proclama més enllà: “La Comunión tradicionalista y en concreto sus dirigentes [Caylá, Sivatte y Cunill] se vieron para establecer los movimientos de los voluntarios carlistas en los diferentes cuarteles”; agrega que s'alçaren a Llardecans, Solivella i Villalba, i, encara, que “Los carlistas que tomaron parte en el Alzamiento fueron inscritos en listas de reclutamiento. Cuando los republicanos dieron con ellas, tuvieron motivo más que justificado para perseguirlos y asesinarlos.

La patuleia encara s'obstina amb qualque poca-soltada: la guerra la engegaren les esquerres l'octubre del 34; els colpistes del 36 eren “místics i populars”; no succeí el genocidi de Badajoz o la degolladissa assolí xifres parelles, per Martín Rubio 56 577 en el camp legal i 52 151 en el feixista, quan l'Asociación para la Recuperación de la Memoria Histórica ja ha documentat 143.353 exterminats o sols a València, al final de la guerra, foren eliminades 23.857 persones. I, la torna, Alcalá sosté que “la política eugenésica [...] en Cataluña [era] una ley muy parecida a la aplicada en la Alemania nacionalsocialista”.

Però anem al gra. Començaré esmentant atzagaiades, despropòsits i exabruptes; si per Montero a les Corts de Cadis, “la mayoría de diputados hizo inclinar la balanza hacia una desaforada [sic] libertad de imprenta”, el més desconcertant són els qualificatius de l'esdevingut i donaré la data de publicació després dels fautors: a *Los Jesuitas*, 1940, es parlava de “turbas ebrias de odio sacrílego”; segons Monllaó, 1941, el 18 de juliol “El triunfo sonreía a las fuerzas del infierno”; veié Sanabre, 1943, com a “Causa más concreta, el odio satánico de la minoría que irrumpió en el poder en 1931”; per Trepát, 1944, a La Bisbal, ningú “creía que la revolución estuviera tan diabólicamente organizada”; Sánchez, 1947, era més prolix citant la:

124

revolución satánica, preparada por el comunismo y la anti-España. Había llegado la hora del infierno. Los mejores servidores de Satán, enemigos irreconciliables de las glorias católicas de España, descuartizando la Patria, pretendían arrancarle para siempre su Fe y su Historia. El clarín de la Cruzada sonó el 17/07, allá en las quemantes tierras islámicas, desde donde, por una paradoja providencial, nos llegaría ahora, la salvación y la esperada independencia. [Venien] trenzados los varoniles entusiasmos de un puñado de guerreros, raza de Covadonga y Lepanto”; el cap d'Exercicis Espirituals de Catalunya i jesuïta Isidro Griful, 1956, evocava el “diabólico proceder” o deia que “el único motivo que animaba a los perseguidores era puramente su odio satánico”; resà Rucabado, 1959, “No hay causa política o social [...]. Era un odio preconcebido, largamente incubado. No era más que el constante odio a Dios, de origen más antiguo que la humanidad misma, que empezó con Satanás.

I aquest dictamen ineludible, doncs els botxins acataren ordres de l'àngel rebel, prossegueix ara; García, 1984, critica Raguer perquè “trata de disculpar el odio satánico a nuestra Santa religión” o Albertí, 2008, darrer gra d'aquest rosari falseja dient, “Donde los anarquistas fueron mayoría, la persecución religiosa no sólo fue implacable, si no que además mantuvo de forma constante esta motivación revolucionaria”; i

compara el 36 amb Cambotja, la qual cosa tindria per un estirabot emblemàtic, com els Jemers Rojos van eliminar, de 1975 a 1979, més de 1 700 000 éssers, un quart de la població, aboliren escoles i destruïren biblioteques, el símil sembla passat de rosca.

Hi ha també mentides i exageracions; per Menéndez-Reigada, 1939, “no queda ni un sacerdote ni un religioso más que alguno que permanece oculto [...]. Apenas queda [...] un sólo templo”; Rucabado, 1940, parlava dels “Sin Dios [...] discípulos de Proudhon [i] ejecutores del sangriento testamento de Ferrer Guardia, con, la terrible FAI [...] consorcio de iniciales FAI y URSS [...] dirigido y fomentado por la triangular cabeza de la serpiente masónica. No hay ejemplo en la historia, de un vandalismo tan fulminante [...]. En tres días todas las casas de Dios [foren] eliminadas” i comptava 20 000 màrtirs eclesiàstics; pel claretià Quibus, 1949, “El ejemplo que dio el pueblo español al erguirse con fiereza el 19/VII –sólo, pobre y desarmado, provisto únicamente de un valor y de un idealismo sin límites-, y defenderse desesperadamente dos años y medio [...] contra los que le querían arrancar su civilización y su fe, es de una altura y de una belleza moral tan grande, que, para hallar algo parecido, es necesario buscarlo en las creaciones fantásticas de las grandes epopeyas”; fins i tot Raguer, 1982, que sol ser més eclèctic diu “l’estiu del 36, era suficient que algú fos identificat com a sacerdot, o cristià militant, perquè fos eliminat sense procés”; Zayas, 1992, assoleix el cim “no és inoportú recordar que en tots temps l’Església de Crist ha estat Església perseguida”; i sosté Cárcel, 2000, “los anarquistas del POUM fueron reemplazados por los comunistas del SIM”.

Tindria a Manent, 1999, pel més representatiu de tot aquest sidral, diu “Liquidada la sublevació militar, el vandalisme, la barbàrie i el crim es desfermaren arreu de Catalunya”, quan en la conversa amb mossèn Bonet del 1970, que citaré, aquest l’informà sobre l’estat de la clerecia catalana i més tard detallant el Camp de Tarragona, 2006, localitzà 108 assassinats a 24 pobles, però cap a 38.

Evoco també la que, ja ho he dit, anomeno Història Sagrada i mai tan propi; l’inaudit fray Justo Pérez de Urbel, 1956, parlant de les txeques té la barra de dir:

La verdadera historia de la Inquisición en España demuestra que fue un tribunal humano [...] el primer tribunal del mundo que suprimió el tormento. Ni ella, ni los tribunales civiles o eclesiásticos de España tuvieron jamás instrumentos de tortura como los otros países de Europa”; mentre García, 1984, atestà, “España sólo fue grande cuando la luz de Roma iluminaba sus destinos. El pueblo español es el último pueblo católico del mundo que, por tal, se batió en buena lid, llevando a cabo la última guerra de religión del Occidente cristiano”. La qual cosa coronava asserint “Carrillo, Pasionaria, el abad de Montserrat, Tarancón, a una con la Asamblea de Obispos y Sacerdotes, 1971, injustamente quisieron cargar la responsabilidad histórica del enfrentamiento de las dos Españas al régimen de Cristiandad, imperante durante siglos en el seno del pueblo español.

L’estrafolària estimació de les víctimes del Sant Ofici encara cueja com si importés el nombre d’ajusticiats, quan diria que la veritable infàmia fou la irrespirable atmosfera de temor, delació i recel que trasbalsà i infestà la Península al llarg de tres-cents anys; així diu Moa, 2007, “Beever parece ignorar que, con todos sus errores, la Inquisición causó unas 1000 muertes en tres siglos”; excés superat per un mestre del

Colegio Reyes Católicos de Bogotá que ens clavà, agost de 2008, que la xifra sols havia arribat a 30.

Infames, perversos o exquisits

Poc després dels fets ja començà el reguitzell de ditirambes sobre santedat i virtuts dels immolats. Per Estelrich, 1937, al servei de Cambó, “el clero de Cataluña descollaba por una selección intelectual de primer orden y por una compenetración absoluta con el sentimiento popular y colectivo de los catalanes. Era un clero piadoso, ejemplar y al mismo tiempo liberal en el mejor sentido de la palabra”. Quelcom semblant deien cinquanta anys més tard Massot i Benet, 1986, el primer afirmava:

En general el clergat català era molt catalanista i tenia un nivell cultural considerable, a l'altura del cristianisme europeu contemporani [...]. La gran majoria de catòlics catalans, homes d'Església o no, no solament no participaren, doncs, en el cop d'Estat sinó que ni tan sols l'esperaven, o el consideraven un rumor sense fonament

i segons Benet, en la mateixa publicació:

La persecució total, indiscriminada i despietada, sorprengué la immensa majoria del clergat i els laics catalans. Perquè era dirigida contra una Església catalana que, a la seva major part, havia superat l'integrisme del segle XIX, respectava les noves institucions republicanes i autonòmiques i vivia un moviment de revisió i d'autocrítica i, alhora, creatiu que permetia d'esperar fruits excel·lents

Vindica Badia, 1988, “molts moriren proclamant la seva fe amb el crit de ‘Visca Crist Rei!’”; però Raguer, 2007, matisà, “El grito de ‘¡Viva Cristo Rey!’, nacido del integrismo de los Nosedal y renacido en los cristeros mexicanos significaba, en realidad, ‘¡Muera la República!’”; per bé que havia estat molt més categòric Monllaó, 1941, especificant el que feien “los cristianos y los patriotas” el 18 de juliol:

rezar por la buena marcha de la empresa de los caballeros del más noble de los ideales [...] y esperar con deseo, con ansia, el momento de podernos situar a su lado y, con la ofrenda de nuestros esfuerzos y de nuestra vida, ayudarles a alcanzar el triunfo definitivo de la histórica Cruzada.

La sorprenent variant dirigida per Raguer, 2005, dona com a cert que sols l'Església de la resta d'Espanya “s'havia identificat globalment amb les dretes i l'estiu del 1936 van pagar justos per pecadors”; malgrat la munió de proves en sentit antagònic: en primer lloc la ja citada conversa de mossèn Bonet amb Manent, *Serra d'Or*, 1970, detallant aquell les tendències dels eclesiàstics catalans el 1880-1900:

La majoritària, un 90%, conduïda per Sardà i Salvany i els portaveus Revista Popular y El Correo i moltes altres per tota Catalunya, eren integristes i incidien en el camp polític amb un sentit tancat de tendència carlina

I se'm fa difícil creure que trenta anys després s'hagués produït una inversió taumàrgica. Més categòric havia estat el canonge Cardó, 1944:

Quan la revolució esclatà no destruí gairebé més que ruïnes. Les turbes no cremaren les esglésies, sinó després que aquells sacerdots hagueren cremat l'Església.

Peritatge semblant al molt posterior de Miret, 1976:

Desde 1931 una parte de la iglesia española soñaba con la guerra civil. La Biblia era el libro del canónigo de Salamanca El derecho a la Rebeldía. Clima de guerra civil que comenzó con las supuestas apariciones de la Virgen en Ezkioga [...] y] con la propaganda que la ultraderecha hizo de las pretendidas profecías de la Madre Ràfols

Romanços dels quals el bisbe de Barcelona fou procurador principal. En aquest sentit el sacerdot i professor emèrit de la Universitat de Comillas Juan Mª Laboa, 1985, recorda que a Ledochowski, General dels jesuïtes, “Irurita y otros obispos le parecieron del Imperio Austrohúngaro” i Miret, 2000, al·ludeix la carta de Vidal i Barraquer a Tedeschini, juny del 36, alarmat pels nomenaments fets per Irurita, un “impresentable, sin criterio fijo ni orientador, de ideología integrista, que todo lo espera del golpe de estado de los militares”. I ja són aclaparadores les proves de la presència de part del clergat en la preparació i execució del “Alzamiento”.

Judicis semblants n’hi ha més; és categòric mossèn Martí, 1986:

Tot intent de procurar per a l'Església una plataforma d'influència política o social té com a conseqüència inevitable la de convertir l'Església en una força competitiva i bel·ligerant, enfront d'altres forces polítiques i socials, i la d'acumular damunt l'Església les responsabilitats que s'adquireixen, vulgues no vulgues, en l'exercici d'aquell poder. La certesa eclesiàstica de posseir l'única veritat capaç de configurar l'autèntica i feliç convivència de la societat humana fa de l'Església una entitat potencialment perillosa

127

O lamentava, el també clergue Pladevall, 1989: “Molts sacerdots pretenien una direcció total de la seva feligresia, fins en camps que no eren de llur competència i per als quals no estaven preparats”; i el desaparegut Piñol, 1993, retreia “en el moment de màxima bipolarització, II/36, la crida de la jerarquia fou explícita i la majoria de revistes catòliques –no només les integristes- li feren cor gairebé unànime”; mentre pels historiadors Navais i Samarra, 2003:

Des de la vessant política, la identificació de l'Església i el catolicisme amb les forces polítiques dretanes a la II República fou inqüestionable [...] la premsa republicana denuncià l'ús de la trona per part d'alguns rectors, els ‘capellans trabucaires’, per realitzar propaganda en benefici de la causa monàrquica o les dretes.

Diria que no pot negligir-se, ja ho he dit, la repressió arranjada per la Corona i l'Església a cop d'Inquisició, mecanisme de control i exclusió que al llarg de tres cents anys a més de milers d'ajusticiats, condemnà la gran majoria a esdevenir morts vivents, humiliats recelant de tots, per denúncies anònimes, mentre la resta devien o silenciar llurs idees o oblidar familiars perseguits; quelcom semblant al que molt més tard farien la KGB, la Gestapo, la Stasi o la Brigada Político Social franquista. Iniquitat aquella que

realçaren, poso per cas, el cardenal Cisneros cremant la biblioteca de Granada, 1499, de segur la més completa de l'època, o fray Diego de Landa fent el mateix amb milers de codis maies el 1562.

Segles després el clergat es desemmascarà a ran dels vils judicis de Montjuïc, a la vegada que les classes subalternes patien les conseqüències de les tan impopulars guerres colonials, a Cuba i Filipines, sabent que allà es defensaven interessos que no eren els seus sino els de la burgesia i la clerecia. Tarrida denuncià enfrontaments a l'Arxipèlag de rectors regulars amb ordres o de dominics i agustins contra jesuïtes; que l'Església aplegava 113 milions de francs a l'any i l'Estat sols 66; Anderson, per la seva part diu que els frares eren carlistes i part del recollit anava a parar al pretenent. En tot cas amb fortunes tornades de les colònies algunes ordres edificaren col·legis espectaculars quan la majoria de la mainada no tenien ni escola i quan per consolidar aquest situació injusta, tingueren una participació singular en la repressió per la Setmana Tràgica i en l'assassinat legal de Ferrer i Guàrdia; jugant tot seguit un rol cabdal en la iniqua i truculent societat catalana dels anys 30 del segle passat. La lluita de classes venia de lluny, les diferències d'habitatge, per citar-ne una, eren descomunals i la repressió patronal, eclesiàstica o policíaca, havia estat brutal defensant un ordre injust; però la conjuntura encara empitjorà, a les ciutats industrials el carlisme fou l'eix que vertebrà el Sindicat Lliure, banda de criminals, pinxos i esquirols al servei de la patronal, mentre al camp, cooperà amb propietaris i Guàrdia Civil en l'abusi encalçament dels rabassaires, en especial l'octubre de 1934 i no oblidem que per raons familiars molt capellà era fill segon de propietari. La desmesura portà premonicions, fins i tot de Cambó, que digué, 13/X/35, "en el món no hi ha res més feble i transitori que la força, perquè la força, en canviar de mans, canvia de direcció". O jutjà Pujadas, 1988:

La repressió que es deslligà [...] fou tan dura com per a dividir el món rural català entre conreadors desnonats i propietaris, en una oposició profunda./ Tanmateix en els llocs on aquesta divisió ja era tradicional, com a Tortosa, el desplegament d'una brutal campanya de desnonaments l'accentuà fins l'infinit.

128

Prova d'això és que en les comarques agràries hi hagué els percentatges més alts de capellans morts.

Per altra part, a vegades era imposant la discrepància entre el discurs moral eclesiàstic, en especial pel que fa als tres vots, i el comportament de força mossens; no trobarem dades però el que ara s'està revelant a Bèlgica, als EUA o Irlanda potser ajudaria a albirar qualche episodi en aparença absurd.

Malgrat tot, penso que no es pot parlar de sacrofòbia programada; a molts pobles, 300 de 1070, no hi hagué crims i no es liquidaren religiosos, a Abrera, Cardedeu, a 38 dels 62 pobles del Camp de Tarragona, Cassà de la Selva, L'Escala, La Granada i veïns, Lloret, Pradell, Puig-reig, Ripoll, Sant Feliu de Codines, Sant Feliu de Guíxols, Torroella o Vidreres.

